

EĞİTİMDE REHBERLİĞİN ÖNEMİ

Mehmet Ali SEVEN ()*

Ali Osman ENGİN (**)

Özet

“Eğitimde Rehberliğin Önemi” adlı bu çalışmada, eğitimde eğitsel rehberlik uygulamasına ilişkin uzmanların görüşlerine yer verilmiştir. Bu çalışmada özellikle, “Eğitimde eğitsel rehberliğe neden ihtiyaç vardır?” sorusuna dolaylı yoldan cevap aranmıştır. Ayrıca verimli ders çalışma yöntemlerine de değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitsel Rehberlik, Verimli ders çalışma.

The Importance of Guidance in Education

Abstract

In this study by the name “The Importance of Guidance in Education” has been given place to the opinion of guiding experts about application of educational guidance in Education. In this study, especially, it has been sought an answer indirectly the question of “why does educational guidance in education need?”. In addition efficient studying techniques were mentioned.

Keywords: Educational Guidance, Efficient studying.

*) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Erzurum.
(e-posta: mseven@atauni.edu.tr)

**) Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kars.
(e-posta: aosmanengin@gmail.com)

Giriş

Her birey ihtiyaçlarını karşılamak ve doğuştan getirdiği gizli güçlerini geliştirmek ister. Toplum bireylerinin bu isteklerini karşılayabilmelerine eğitim yoluyla yardımcı olmaya çalışır. Bu bağlamda bireyde toplumca istenilen davranışları geliştirme sürecine “eğitim” denilir. Eğitimin amacı ise bireyin özünü gerçekleştirmesine ve topluma yararlı olmasına yardımcı olmaktır.

Bireyin, büyüme ve gelişme süreci içinde eğitimde esas alınması gereken temel ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar onun; kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki gelişim alanlarındadır. Eğitsel rehberlik, öğrencilere uygun eğitim planlaması yapılarak nasıl başarılı olunacağı konusunda cesaretlendirmeyi hedefler. Bireyin yetenek ve ilgilerine uygun bir eğitim dalını seçmesinde ve bu yolda başarılı olması için kendisine yapılan yardımlara eğitsel rehberlik denir (Kuzgun, 2002). Bireyin eğitsel gelişim alanında ona belirli yeterlikler kazandırmak, öğrenmesini kolaylaştırmak, ayrıca, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerine de katkıda bulunmak eğitsel rehberliğin temel görevidir.

1. Eğitimde Rehberliğin Amacı

Öğrencinin okul içinde ve dışında kişiliğinden gelen ve çevrenin etkileri sonucu oluşan problemlerini çözebilmek için en doğru kararları alabilecek yeterliliği kazanmasına yardım etmek, zihnen, bedenen ve sosyal yönlerden dengeli bir şekilde gelişebilmesine yardım etmek yeteneklerini kavrayıp, etkili bir şekilde geliştirmesine yardımcı olmak, ilgi ve yetenekleri yönünde bir öğrenim programı seçmesine yardımcı olmak, ilgi ve yeteneklerine uygun bir mesleği seçmesine yardımcı olmak, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabilmesini ve hayata karşı olumlu bir tutum geliştirebilmesini sağlamak, boş zamanlarını yararlı bir şekilde değerlendirme alışkanlığını kazanmasına yardımcı olmaktır. Ayrıca öğrencinin, okula ve okulun bulunduğu çevreye uyum sağlaması, etkin ders çalışma becerilerini kazanması, eğitsel kararlar verebilmesi ve seçimler yapması, başarısını engelleyen etmenleri azaltması ya da ortadan kaldırması, ilgi, yetenek, eğilim özelliklerine uygun bir eğitsel ortam oluşturulması, okul yaşamı ile meslek yaşamı arasındaki ilişkinin sağlanması, öğrencilerin okullarda çeşitli konularda bilgi elde edebilme ihtiyaçlarını sistematik bir yaklaşımla gidermesi, gençlere eğitsel ve mesleki rehberlik çerçevesinde gerçek ilgi ve yetenek alanlarını belirleyebilmeleri için yardım etmek gibi konularda yardımcı olmaktır (Can, 2003).

2. Eğitsel Rehberlik Hizmetlerinin Niteliği

Eğitsel rehberlik hizmetleri sürekli olmalıdır. Bu hizmetler, tüm öğrencilere yöneliktir. Eğitsel rehberlik hizmetleri öğrencilere gruplar halinde sunulur. Eğitsel rehberlik hizmetlerinde takım çalışması esastır. Bu çalışmalar, planlı ve sistemli bir şekilde yürütülmelidir. Bunun içinde öncelikle oryantasyon programı uygulanmalıdır. Oryantasyon programında bütün yeni öğrencilere ulaşabilmelidir. Okulun sürekli bir faaliyeti olmalıdır. Bu programın uygulanmasında okuldaki tüm görevliler işbirliği içinde olmalıdırlar. Bu program, velileri de kapsamalıdır. Oryantasyon programının uygulanmasında rehberlik ilkeleri esas alınmalıdır. Program içinde engelli öğrenciler belirlenerek gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Öğrenciler okullarda çeşitli akademik alanlarda yeterli bilgiyle donatılırlarsa çok geniş akademik meslek seçeneğinden de yararlanabilirler. Ayrıca okullarda, öğrencilerin kişilik gelişimleri konusu da dikkatli bir biçimde ele alınırsa, gençlerin çevreleri ile olan sorunları giderilebilecek ve gençlerin çevrelerine uyumda yaşadıkları pürüzler de ortadan kalkacağından bu olumlu hava, akademik başarılarına da yansıtacaktır.

a. Verimli Ders Çalışma Programı ve Yöntemi

Çalışma odası, mümkün olduğu kadar fazla sıcak ya da soğuk olmamalı, iyi havalandırılmalı ve sessiz olmalıdır. Çalışma masası ve yüksekliği kişinin boyuna göre ayarlanmalıdır. Çalışma masasını hayal kurmak, mektup yazmak, yemek yemek gibi etkinliklerde kullanmamak gerekir. Belirli bir çalışma alanı ile çalışma davranışı arasında şartlı refleks türünden ilişki kurabilmek büyük önem taşır. Böylece çalışma masasına oturmak, çalışmaya başlamak için “uyarıcı” rolü oynar ve çalışmayı başlatır. Çalışmaya başlamadan önce, çalışma sırasında gerekli olacak bütün malzemenin el altında bulunması, dikkatin dağılmasına yol açacak kesintileri önlemek açısından yararlıdır (Cüceloğlu, 1993).

Çok sayıda öğrenci ders çalışma ile ilgili yakınmalarını ve sorunlarını sık sık dile getirir. Bunlardan bir kısmı ders çalışmaya başlamakta güçlük çektiğinden, bir kısmı çalışmayı sürdürmediğinden, bir kısmı ise çalıştığı halde başarılı olamadığından şikâyetçidir. Öğrencilerin ders çalışma konusundaki sorunları başlıca şunlardır:

Öğrencilerin, küçük yaştan itibaren çalışma alışkanlığını edinmemiş olması, yanlış çalışma alışkanlığı, temel bilgi eksikliğinden dolayı dersleri anlayamama ailevi sorunlar, öğrenciler arasında en yaygın olan neden yanlış çalışma alışkanlıklarıdır. Yanlış çalışma alışkanlıkları ise genellikle şunlardır:

Amaçsız çalışma, plansız ve programsız çalışma, evin değişik yerlerinde çalışma, yatarak, uzanarak çalışma, kaynaklardan yararlanmama, derslerden korkma, anlayamadığı dersi bırakma, dersle ilgili ön yargılar (Uluğ, 2000).

b. Öğrenme Çeşitleri

Eğitimciler, 1960’lı yıllardan beri kavram oluşumunda, problem çözme tekniklerinde ve paylaşılan anlamlarda bireysel farklılıklar olduğu yolunda araştırmalar yapmaktadırlar. Araştırmacılar farklı özelliklere sahip değişik öğrenme biçimlerinin olduğunu ve bir sınıfta çeşitli öğrenme biçimlerinin ortaya çıkacağını söylemektedirler. Öğretmenler araştırmaya gerek olmadan öğrencilerinin öğrenme biçimlerindeki farklılıkları görebilirler. Bazı öğrenciler bütüne yöneliktir: Detaylara yönelmeden önce büyük resmi görmek isterler. İçine yeni fikirler yerleştirebilecekleri bir bütün isterler. Her sınıfta insanlar arası ilişkilere önem veren öğrenciler de vardır: Bu tip öğrenciler yardımlaşmaktan ve grup çalışmasından hoşlanırlar. Bazı öğrenciler öğrendiklerini sözel olarak dışarı vurunca en iyi performansı gösterirler: Bu öğrenciler arkadaşlarının ve öğretmenlerinin fikirlerini tekrarlayarak kendi kelimelerine çevirirler. Bazı öğrenciler yapısal ve sistematik yaklaşımı tercih ederler: Bu öğrenciler yeni bir konuyu öğrenmek için mantık çerçevesinde kurallar ve basitten karmaşığa giden örnekler isterler. Çoklu öğrenme biçimi yaklaşımı genelde tüm öğrenciler için geçerlidir. Dikkatli ve çeşitli planlanmış aktiviteler daha çok

öğrenciye başarma fırsatı verir. Öğrencilere kendi güçlerini kullanabilecekleri türden değerlendirme ve testler yapmak bunun bir yoludur. Bu modelle öğrenciler kendi tercih ve güçlü yönlerine göre aktivite seçebilmektedirler.

c. Etkin Öğrenme

Birçok ülke var olan eğitim sistemlerini sorgulamaktadır. Bu sorgulamanın hareket noktası ise kalıplanmış zihinler üreten eğitim sistemlerinin yararlarının pek fazla olması ve toplumların düşünen, sorun çözen insanlara daha çok ihtiyaç duymasıdır. Bu düşüncelerden hareketle toplumlar öğrenciyi eğitim sistemi içinde daha etkin bir konuma getirmeye çabalamaktadırlar. Kısacası, öğrenciler artık sessizce oturup, yalnızca verileni almakla yetinmemektedirler. Öğrenmeyi öğrenmektedirler yani görüyorlar, duyuyorlar, çözümlüyorlar, söylüyorlar, yapıyorlar, katılıyorlar ve paylaşıyorlar. Böylece bilgiyi yalnızca tekrarlamayıp, bilinenleri sorguluyorlar ve kendi bilgilerini kendileri üretiyorlar.

Dünyanın ilk Sümerologlarından biri olan Samuel Noah Kramer, Tarih Sümer’de Başlar adlı kitabında Sümerlerde ilk kurulan okullardan söz ederken “Bir şey kesindir: Sümer pedagojisinde hiçbir bakımdan ilerlemeci öğretim diye adlandırabileceğimiz bir karakter yoktur. Disiplin konusunda değnekler hoşgörülü değildi. Olasıdır ki öğrencilerini iyi çalışmalar yapmaya teşvik etmek, hatalarını ve yetersizliklerini düzeltmek için öğretmenler her şeyden önce kamçıya bel bağlılardı. Öğrencinin pek de hoş bir yaşantısı yoktu.” yorumunu yapıyor. Binlerce yıl önce var olan Sümer Uygarlığı’nın öğretim sistemine ilişkin bu yorum, birçok yönüyle bazı öğrenme ortamları için hâlâ varlığını sürdürüyor gibi görünüyor. Bir anlamda “meslekî” eğitim veren Sümer okulları yazman yetiştirmeyi hedefliyordu. Yalnızca erkekleri yetiştiren bu okullarda, öğrenciler tabletlere çivi yazısı yazmayı öğreniyorlardı. Okulun öğretim elemanları, “okulun babası” denilen öğretmen, öğretmen yardımcılığı yapan “ağabey”ler, “resim görevlisi”, “Sümerce görevlisi” ve “kamçı görevlisi” gibi kişilerden oluşuyordu. Sümer dilini yazmayı ve kullanmayı öğrenen okulun eğitim sistemi, dillerinin sözlerini anlam bakımından birbirine bağlı sözcük ve deyim grupları şeklinde sınıflandırmak ve bunları öğrencilere ezberleterek, tekrar tekrar kopyalatmaya dayalı bir yöntem halindeydi. Eğitimin üretici olan yönü ise, edebi eserleri incelemek, kopyalamak ve taklit etmekten oluşuyordu. Öğrenciler, bugünkünden pek farklı olmayan bir biçimde öğretmen tarafından cezalandırılma korkusu taşırdı.”

Beş bin yıl öncenin eğitim sistemine ve gençlerinin eğitime bakış açısına ilişkin bu düşünceler gösteriyor ki, bu kadar süre içinde eğitimde kullanılan yöntemler açısından pek az gelişme olmuştur. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına, yaş dönemlerinin özelliklerine ve ihtiyaçlarına bakmadan onları bir kalıba sokma yaklaşımı biraz biçim değişikliği ile bugün de varlığını sürdürmektedir. Çocukları ve gençleri kalıba sokma yaklaşımında öğrenci, önceden belirlenmiş koşullara ve beklentilere uygun davranmak zorundadır; yeteneklerini geliştirmesi önemli değildir, yalnızca bekleneni yapması gerekir; hayal gücünü ve üretkenliğini ortaya koymaya çalıştığında yadırganır, çünkü farklı davranmıştır ve bunların tümünden de kötüsü, düşünüp üretmesi gerekli değildir, verilenleri aynen tekrarlaması yeterlidir.

Artık birçok ülke halen süregelmekte olan ve neredeyse Sümerlerden kalmış denilebilecek eğitim sistemlerini sorgulamaktadır. Çünkü toplumlar, var olan bilginin öğrenciye hazır olarak “dayatıldığı” öğretim yöntemlerinin, üretmeyi ve sorun çözmeyi ne derece geliştirici olduğu konusunda kuşku duymaktadırlar. Günümüzde çoğu ülkede ve Türkiye’de kullanılan öğretim yöntemleri öğrenciye bilgileri hazır kalıplar biçiminde verip, aynen alma şeklinde bir yol izlemektedir. Bu öğretim yöntemlerinin uygulanması sırasında, hangi bilgiyi niçin almak zorunda olduğunun bile farkında olamayan öğrenciler, bilmediği bu hedefler uğruna derslerde öğretmenin kimi zaman neredeyse soru bile sormaksızın anlattığı bilgileri hafızasına kaydetmeye çalışmaktadır. Bu, hafızaya bilgi kaydetme işi pek de kolay gerçekleşmediğinden, eve gidip tekrar etmekte, ertesi gün yine tekrar etmekte, bu uğraşı içerisinde neden aldığını hâlâ bilemediği bu bilgileri biraz olsun ezberlemiş duruma gelmektedir. Başka bir öğrenci tipi ise tüm bu sıkıntıya katlanamayacağını en baştan beri bildiğinden bu tekrarlama senfonisini hiç sürdürmeyip, belki de çoğunlukla hak etmediği halde “sıradan” ya da “tembel” bir öğrenci olarak nitelendirilmektedir. Öğrencinin edilgin olduğu bu öğretim yöntemleri artık terk edilmektedir. Amaç, öğrencinin öğrenme sürecine etkin olarak katılmasını sağlamaktır (Baltaş, 1997).

Geleneksel eğitim sisteminde öğretmen, okul ve okulun öğretileri merkeze alınmaktadır, öğrenci ise edilgin bir role sahiptir. Öğrenciye bilgiler, “Bu böyledir, böyle olduğu için öğrenmeniz gerekir, niye öğrendiğinizi sormayın.” yaklaşımı içinde sunulmaktadır. Öğrencide, verilen her bilginin doğru olduğu ve sorgulanmaması gerektiği duygusu verilmektedir. Bu bakış açısının temelini biraz da Eski Yunan düşüncesinin eğitime ve okula biçtiği rol belirlemiştir. Eski Yunan’da okul, öğrencilerin zihinlerini disipline edici bir role sahip olmuştur. Bu anlayışla okullarda, tıpkı bir sporcunun kaslarını geliştirmek için egzersiz yaptığı gibi, yeni bilgiler öğrenciye zihinsel anlamda sistemli olarak yapılan egzersizlerle kazandırılmaya çalışılıyordu. Bu bakış açısı ancak 20. yüzyılın başlarında değişmeye başlamıştır. Bu yaklaşımın geçerli olmadığına ilişkin ilk görüşleri Williams James, E. L. Thorndike ve Charles Judd farklı biçimlerde ileri sürmüşlerdir. Öğrenmeyle ilgili fizyolojik çalışmalar da ezber yoluyla öğrenmenin yalnızca hatırlamayla ilgili zihinsel süreçlerin gerçekleşmesine yardım edebileceğini göstermektedir. Oysa düşünen, üretebilen ve sorun çözebilen bireyler yetiştirmek için, öğrencilerin hatırlama düzeyinden daha ileri zihinsel süreçler gerektiren kavrama, uygulama, analiz, değerlendirme ve sentez vb davranışları da kazanmış olması gerekmektedir. Bilim ve Teknik, Nisan 1996 sayısında “Öğreniyorum Öyleyse Varım” adlı yazıda söz edildiği gibi hafıza, kodlama, depolama ve ara-bul-geriye getir süreçlerini içermektedir. Kodlama, dış dünyadaki uyarıcıların hafızaya kaydedilebilecek biçime dönüşmesine; depolama, kodlanan bilginin tutulmasına ve ara-bul-geriye getir işlemi de, depolanan bir bilginin gerektiği zaman aranıp bulunup çıkarılmasına verilen isimdir. Kısa süreli hafızada bilgi bir kaç dakika saklanmaktadır. Ancak, bilgi uzun süreli hafızaya aktarıldıktan sonra uzun süre saklanabilmektedir. Uzun süreli hafızaya aktarılmayan bilgiler kaybolmaktadır. Uzun süreli hafızada bilgiler anlamlarına göre kodlanmaktadır. Hatırlanması gerekenler ne kadar anlamlandırılmışsa ve bilgiler arasındaki ilişkiler ne kadar iyi kurulmuşsa o kadar iyi hatırlanmaktadır. Öğrenilen bilginin anlam ayrıntıları ne kadar iyi işlenirse, bilgi hafızada

o kadar iyi saklanmaktadır. Ezberlemenin, bilgileri kısa süreli hafızaya kaydetmeye yarayabileceği yorumu yapılabilmektedir. Sümerlerden ve Eski Yunan'dan beri süregelen, tekrarlayarak mekanik öğrenmeye dayalı yaklaşımların pekiyi sonuç vermediğinin bu yüzyıl içinde ortaya konmasına karşın, bugün hâlâ, hazır bilgilerin öğrenciye öğretildiği, özünde ezber olan eğitim sistemleri geçerliliğini korumaktadır. Clement, Ross, Holyoak, Gentner, Foss ve DiSessa gibi çok sayıda bilim adamının yaptığı çalışmalar, öğrencinin ancak kendisi için anlamlı olan şeyleri kavrayabileceğini göstermektedir. Oysa okulların büyük bir çoğunluğu ilke ve gerçekleri ezberleterek öğretmeyi tercih etmektedirler. Tı-naz Titiz, Ezbere Hayır adlı kitabında, ezber kelimesinin Farsça kökenli olup, 'göğüsten' anlamına geldiğini, İngilizce ve bazı başka dillerde de benzer biçimde kalpten (by heart) kelimesinin kullanıldığını vurgularken, ezber adı verilen yöntemin yol açtığı sonuçlardan bir kısmının şunlar olduğunu ileri sürmüştür:

1. Düşünmek, aynen fiziksel hareket gibi bir enerji harcamayı gerektirir. İnsan ise doğal olarak enerji sarfından kaçır. Ezber ise düşünmeyi gereksiz kıldığı için bu doğal eğilime uygundur. Kişi ezberledikçe bunun rahatına alışır ve düşünmez olur.

2. Ezber, hazır bilginin belleğe yerleştirilmesi olup üretkenliğe taban tabana zıttır. Üretkenlik sorgulamayı, ezber ise sorgulamamayı esas alır. Ezberleyen kişi, sorularını dahi ezberlenmiş kalıplardan seçer. Duruma göre soru soramaz. Sorun çözme ise bir anlamda doğru soru sorabilme becerisidir. Ezber bunu yok eder. Dolayısıyla ezberci kişi kolay yönetilebilen bir kişidir.

3. Ezber, öğretmenin ve eğitim kurumlarının işlerini çok kolaylaştırır. Ezberleneceklerin bir listesi yapıp, okullara dağıtılır. Ezber diğer yandan öğretmenlerin de nasıl bir öğretim yöntemi uygulayacakları konusunda yapmaları gereken çalışmaların gereğini en aza indirir... (Titiz, 1999).

Eğitimde hedefler belirlenirken, öğrenmenin bireysel bir süreç olduğu, öğrenme hızının bireylere göre değiştiği, bireylerin ilgi alanlarının ve ihtiyaçlarının birbirinden farklı olduğu unutulmamalıdır. Geleneksel yaklaşımda olduğu gibi, öğrencinin bilmesi gereken bilgilerin reçeteler halinde sunulması yerine, her öğrencinin farklı ihtiyaç ve isteklerini hesaba katan bir eğitim düzeni tercih edilmelidir. Öğrenmeyi daha etkin hale getirmeyi hedefleyen eğitimin, bireyselleştirilmiş ders programlarını temel alması ve öğrencinin kendisinin de içinde bulunmayı tercih edeceği durumlar ve bunlarla ilgili becerileri kazandırmaya dönük olması gerekir. Öğrenciyi merkez alan eğitim sistemlerinin çok çeşitli uygulamaları vardır. Bu uygulamalarda katı sınırlarla belirlenmiş ve belirli bir süre içinde gerçekleştirilmesi gereken bir ders programı yoktur. Öğrenci, kendi eğitsel ihtiyaç ve becerilerinin farkına vardırıılır. Öğretmen, öğrencinin kendi ihtiyaçlarını kendisinin fark etmesine yardımcı olur. Öğretmen "öğretici" konumundan çıkar; öğrenmenin gerçekleşmesi sırasında yönlendirme, destekleme ve paylaşma gibi yaklaşımlarla öğrenciye yardımda bulunur ve öğrenme işini öğrenci kendi isteğiyle gerçekleştirir.

Etkin öğrenme, yapılan şeylere öğrencinin katılımını ve yaptığı şeyler hakkında düşünmesini sağlayan bir şeydir. Birçok etkinliği içeren etkin öğrenmenin çok çeşitli uygulama biçimleri bulunmaktadır. Bunlar, tartışma yöntemleri, düşün-eşleş-paylaş yöntemi,

kısa yazılar yazdırma, kısa sınavlar yapma, beyin fırtınası şeklinde sıralanabilir. Hedefe dayalı senaryo oluşturma adı verilen bir başka yöntemde ise öğretmen hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olarak, öğrencinin etkin katılımının sağlanabileceği senaryolar hazırlar ve bu senaryoların sınıfta uygulanmasıyla öğrenme gerçekleşir. Bir diğer yöntem ise soru sormaya dayalı öğrenmedir. Bu yöntemde, öğretmen sorusunu öğrencilere sunar, öğrenciler gruplar halinde sorunu çözümlenmeye çalışırlar, araştırırlar ve tartışırlar. Sonuç olarak da açıklama, çözüm ve yorum getirirler. Bu yöntem, bir sorunu anlamak ve çözümlenmek için mantıksal bir akıl yürütme sürecinin uygulanması ile öğrenmenin gerçekleştirilmesi ilkesine dayalıdır. Geleneksel olmayan bu yöntemlere yönelmek öğretmenler için korkutucu, riskli ve belirsizmiş gibi görünebilir. Öğrencinin de öğretmenin de bu yeni yöntemlere alışması biraz zaman alabilir. Ancak, geçiş döneminin zor olmasıyla birlikte, etkin öğrenmenin gerekliliğine ilişkin duyarlılık kazanıldığında, etrafta çok malzeme olduğu ve gerçekleştirilebilme derecesinin çok yüksek olduğu görülmektedir.

Etkin öğrenme tekniklerini uygulamaya yönelik girişimler Türkiye’de de bazı okullar tarafından yapılmaktadır. Bu girişimlerin sonuçlarını görmek ve sağlıklı bir değerlendirme yapmak için henüz çok erken görülmektedir. Eğitim sistemimizin birçok yönden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Sürekli sistem değişikliği yapılması öğrencileri ve en önemlisi onların düşünce sistemlerini karmaşaya sürüklemektedir. Bu sistem değişiklikleri arasında, bir yandan da düşünen zihinler yetiştirmeye çabalamak büyük bir özveri gerektirmektedir. Eğitim politikasına ilişkin kararlarda sık yapılan değişiklikler, temel olarak öğretmenin ve dolayısıyla öğrencinin bocalamasına yol açmaktadır. Böylece, zihinleri sistem değişikliklerine feda edilmiş nesiller yetiştirme tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Amaç düşünen, üretebilen ve sorun çözebilen bireyler yetiştirmekse, çocukları ve gençleri sistem değişikliklerinin neden olacağı karmaşadan korumak ve şimdiki sistem içinde onları kazanabilmek için öğretmenlere çok iş düşmektedir (Telman, 1996).

i. Başarılı Olmak ve Başarıyı Yakalamak İçin Yapılması Gerekenler

İtiraz etmeyi ve itiraz etmekle başkaldırıcıyı ayırt etmeyi bilen, yaşadıklarından ders alarak teorik ve pratiği harmanlayabilen, olaylara geniş açıdan bakarken empati sağlayabilen, kendine güvenen ve hayata iyi hazırlanabilen, kendini geliştirmeye hevesli olan, ders dışında da okuyan, kültürlü, hedefleri olan ve onları gerçekleştirmek için çabalayan, okuluna değer veren ve aktivitelere katılan, ideolojisini kendine saklayan, fikirlere açık olan, gündemi takip eden, olaylara farklı yorum getirebilen, yeri geldiğinde akıntının tersine gidebilen, not tutmanın önemini bilen; fotokopilerle değil, kendi notlarıyla çalışan, insanlarla iyi iletişim kurabilen, sosyal yönü güçlü olan, araştırmayı seven, bilgisayar kullanabilen, yeniliğe açık, yabancı dil bilen, üniversite kütüphanesini kullanan, kısacası, kantin sohbetlerine değil, derse girmek için okula giden öğrencilerin daha kolay başarıyı yakaladıkları belirlenmiştir.

Günlük çalışma planı yapmadan güne başlayan, derste not almak yerine akılda tutmaya çalışan, zor ve acil işler yerine, kolay ve önemsiz işlerle ilgilenen, son gece koca bir kitabı ezberleyebileceğine inanan, dağınık ve düzensiz bir ortamda çalışan, ödevlerini

yaparken ayrıntılara gereğinden fazla takılan, sorunları çözümlenmeyi erteleyen, dersleri sık sık eken, arkadaşlarının eğlence planlarına “hayır!” demeyi başaramayan öğrencilerin başı da genelde karne zamanı ciddi bir biçimde dertte olmaktadır!

Yalnızca okulda değil, iş hayatında da başarılı olabilmek için sahip olunması gereken en önemli meziyet üretkenliktir. Uzmanlar üretici olmanın doğuştan kişide bulunan bir özellik olmadığını, sonradan öğrenilebileceğini söylemektedirler.

Üretken bir birey olmak için çevrenizdekilerle iletişim kurun. Değerlerinizi herkesle paylaşın. Sorunlarla karşı karşıya geldiğinizde başkalarıyla paylaşın. Beyin fırtınası yapın. Çok okuyun, çok izleyin. Ders çalışırken bir gününüzü arkadaşlarla yapacağınız tartışmalara ayırın. Fikir ve sorularınızı mutlaka not edin. Enerjinizi artırın. Spor yapın, esprili ve neşeli olun. Sorun ne kadar ciddi olursa olsun, alaya almaya çalışın. Bulduğunuz ortamı rahatlatın. Uyarıcı müzikler dinleyin. Beyninize ve vücudunuza iyi bakın. Sigara, uyuşturucu ve içkinin sinir sisteminiz üzerinde olumsuz etkileri olacağını unutmayın.

Üretken bir birey olmayı engelleyen nedenler ise kısaca şunlar:

Olayları dar bir sınıra hapsedmek, çabuk yargılama ve sonuca gitme eğilimi, belirsizliğe tahammül edememek, aşırı baskı ile öz disiplini birbirine karıştırmak, aşırı ciddiyet, hayal gücü, mizah, oyun ya da hobileri küçümsemek, bilimsellik adına sezgiyi küçümsemek, özgüven eksikliği, sosyal uyum kaygıları ve korku, tek taraflı uzmanlaşma, iş ya da yaşam biçimi, olayları, kavramları zihinde canlandıramama, dilin yanlış kullanımı, farklılığa tahammül edemeyen bir aile ya da iş ortamı, sosyal ortam, dikkati dağıtan ya da iş karartan fiziksel ortamlardır (Cihangir ve Bacanlı, 2005).

d. Amaçların ve Önceliklerin Belirlenmesi

Zamanı kontrol etmek, hayatı kontrol etmektir. Başarılı olabilmek için enerjinizi günlük olayların getirdiklerinin peşinde harcayarak geçirmek değil, amaçlar doğrultusunda kullanmak önem taşır. Zamanı, öncelikler doğrultusunda kullanabilmek için uzun, orta ve kısa dönemli amaçların belirlenmesi gerekir.

Amaçlar belirlendikten sonra, her listede en büyük önem derecesine sahip ikişer amacı yeni bir listede toplayarak, amaç plân cetvelinin oluşturulması gerekmektedir. Listenin en üstünde yer alan hayat amacı büyük harflerle bir kartona yazılmalı, çalışma masasının karşısına asılmalıdır. Böylece birey, dersten her başını kaldırdığınızda, amacı ile karşılaşır tekrar derse dönmesi mümkün olur. Çalışmaya başlamak veya sürdürmekte güçlük çekenler bir arkadaş grubu ile yapacakları programı uygulayabilirlerse verimleri artar.

e. Sınav Kaygısı ve Başa Çıkma Yolları

Her öğrencinin zaman zaman sorumluluklarının altında bunalması gelecek günlere endişe ile bakması ve yaklaşan sınavlardan dolayı kaygı duyması olağandır. Doğru olmayan, bunlardan dolayı ümitsizliğe kapılmak ve güçsüz kalmaktır.

Sınav kaygısı ile başa çıkmak, bedensel, zihinsel ve davranış düzeyindeki düzenleme ve çabaları gerektirir. Davranış düzeyinde uygulanacak tekniklerin başında gevşemenin

öğrenilmesi gelir. Gevşemenin öğrenilmesi, bedeninin otonom çalışan sistemlerini kontrol etme imkânı verir. Bunun için denge ve uyum gerekir (Özer, 1997).

Sınav kaygısı ile başa çıkmanın en önemli yolu kaygı diline kıyasla temkinlilik dili geliştirmektir. Temkinlilik dili, yapını değil, yapısını değerlendirir. Toptancı değil, perakende etiketleme yapar. Kişiliği değil, kişiliğin parçası olan davranışı, özelliği, yeteneği veya bilgiyi değerlendirir. Toptancı anlamda kişiliğe, tek ve herkeste aynı olan, yaşıyor ve insan olmanın kaçınılmaz değerliliğini verir. Temkinlilik dilinin insan tanımlaması kaygı dilinden son derece farklıdır. Kaygı dili, yapılarına göre, kişiliğin tümüyle renk değiştirdiğini varsayarken, temkinlilik dili, rengârenk parçalardan oluşan ve sürekli değişim potansiyeli gösteren bir kişilik anlayışına sahiptir. Yani, belirli bir davranış, zaman içinde değer değişimi gösterebilir; ancak, bu, kişiliğin rengini değiştirmez, zaten kişiliğin bir rengi yoktur; birçok rengi vardır.

Sınavlarda başarılı olmak için bir bölüme başlamadan önce, bölümü hızla gözden geçirin. Cevaplamaya başlamadan önce 10 saniyenizi bu işleme ayırın. Hız ve isabet arasında uygun bir denge kurun. Bir soruyu yaparken, belirli bir süre geçtiği halde çözüme ulaşamazsanız soruyu bırakın. Herhangi bir soruyu üzerinde zaman harcamak gerektiği ve karışık gözüktüğü için otomatik olarak atlamayın. Yanınızda bir saat bulundurun ve bunu test süresine göre ayarlayın. Zihninizin dağılmasını önleyin. Bölümler arasında 10–20 saniye gibi kısa bir dinlenme aralığı vermenize imkan varsa, zihninizi programlı bir şekilde dinlendirin ve bu süreyi aşmayın. Geçen zamanla aşırı ilgilenmeyin. Sorulan sorulara cevap olmayacak seçenekleri eleyin. Tahmin etmeniz gerekirse, hızlı tahminde bulunun ve fikrinizi değiştirmeyin. Üçlü bir zincir olabilir. Ancak, doğru cevap olarak aynı seçenek dört soruda arka arkaya gelmez. Böyle bir zinciri kırın. Cevaplarınızı, cevap kâğıdınıza gruplar halinde kodlayın. Böylece hem zamandan kazanmış hem hata ihtimalini ortadan kaldırmış hem de zihninizi dinlendirmiş olursunuz. Özel bir kodlama sistemi geliştirerek soru kitapçığı üzerinde işaretleyin. Böylece geride neyi, hangi durumda bıraktığınızı kolayca göürsünüz. Giriş sınavlarında bazı çok güç sorular vardır. Bütün soruları doğru cevaplandırığınızı sanmayın. Aksi takdirde hayal kırıklığına uğrarsınız.

f. Okullarda Bilgi Verme Hizmeti ve Bilgi Verme Hizmetinin Amaçları

Bilgi verme hizmetleri ile öğrencilerin okullardaki eğitsel olanakları hakkında daha fazla bilgi edinmelerine ve mesleki olanaklar kazanmalarına yardım edilmektedir. Bu hizmet “Eğitsel Bilgilendirme” olarak adlandırılmaktadır.

Öğrencilerin öğrenim hayatlarının hemen her safhasında eğitsel rehberliğe ihtiyacı vardır. Bazı dönemlerde bu ihtiyaçları giderilmesi daha çok önem kazanır. Bilgi verme hizmeti, bir okuldaki rehberlik programının en önemli yanını teşkil eder. Öğrencileri çevrelerinde kendileri için hazırlanmış olanaklardan haberdar etmek rehberlik örgütünün başlıca görevi olmalıdır (Kuzgun, 2002).

Öğrencilerin çalışma dünyasına olan ilgilerini geliştirmek için çeşitli etkinliklerden yararlanmak, öğrencileri, eğitsel ve mesleki olanaklar hakkında düşünmeye teşvik etmek, öğrencilerin kişisel gelişimlerini arttıracak ve gelecekte karşılaşacakları deneyimlere ha-

zırlayabilecek eğitsel yaşantıları seçmelerine yardımcı olmak, gençlere açık olan çeşitli yüksekokullar, üniversiteler gibi çok sayıdaki seçenekler hakkında bilgi sağlamak, tüm eğitim süreçlerinin devamlılığını sağlamak için öğretim programları ile bütünleşmiş olan deneyimleri sağlamak, öğrencilerin karar vermedeki kararsızlıklarını en aza indirmek, gençlerin, kendilerini daha fazla anlamalarını sağlamaktır.

Rehberliğin bilgi verme hizmeti, ilköğretimden başlayarak eğitimin her basamağında, her yaştaki öğrenciye yardımcı olacak biçimde organize edilmelidir. Bireylerin gelecek yıllara ilişkin alacağı kararlar erken okul yıllarından başlayarak araştırıcı nitelikte yapılan anlamlı deneyimlerle kazanılabilir (Yeşilyaprak, 2005).

Okullarda bilgi verme hizmetini yerine getirme yolları şunlardır:

Gözlem yapmak, görsel-İşitsel amaçlı bilgilerden yararlanmalarını sağlamak, eğitsel ve mesleki bilgilerden oluşan dosyalar ve raflar düzenlemek, poster ve bültenleri sergilemek amacıyla bülten tahtası hazırlamak, öğrencilere, oyun oynama ve dramatizasyon deneyimlerini yaşatarak ileriki meslek yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.

g. Dinlemek ve Not Tutmanın Önemi

İnsan sinir sisteminin özelliği gereği, dinlediğinden çok daha hızlı düşünür ve bu sebeple de dinlerken dikkati çok kolay dağılır. Not tutmak, aktif katılımı gerektirdiğinden dikkati sürdürmeyi sağlar ve unutmayı önler. İyi bir dinleyici olmak için ön sıralara oturmak, bir önceki dersin notlarını gözden geçirmek ve derslere düzenli olarak devam etmektir. Dersi derste öğrenmek, serbest zaman etkinliklerine imkan sağlar. İyi not tutan öğrenci, sınavda çıkacak soruların neler olacağını önceden bilir. Notların yeniden yazılması, zaman kaybı değildir. Bu işlem, bilginin hafızada pekişmesi açısından yararlıdır ve unutmayı engeller. Okunanın %20'si, okunup sonra dinlenenin %40'ı, okunup dinlendikten sonra yazılanın %60'ı hatırdadır.

3. Eğitsel Konularla İlgili Rehberlik Hizmetleri

Okula ve okul çevresine uyum sağlama, okulda seçtiği derslerden yeteneğine uygun bir başarı ortaya koyup koymadığını izleme, verimli çalışma ve öğrenme alışkanlıkları kazanma, derslerde karşılaştığı öğrenme güçlüklerini giderme, üstün yetenekli öğrencileri tanıma ve uygun programlara yerleştirme, özel eğitime muhtaç ve yavaş öğrenen çocukları tanıma ve uygun programlara yerleştirme, öğrencilere gidebilecekleri üst eğitim kurumlarını tanıtmaktır.

a. Üst Eğitim Kurumlarını Tanıtma

Bir eğitim kurumu hakkında bilgi toplarken eğitim kurumunun kimliğinin, eğitim süresinin ve giderlerinin, öğrencide aranan özelliklerin, verilen eğitimin konularının, kurumun sağladığı imkanların, kurumun geleceğinin ve okulu bitirenlerin edindikleri ünvanın bilinmesi gerekmektedir.

Eğitim kurumları ile ilgili bilgi edinebilmek için yazılı materyallerin derlenmesi, yazılı materyallerin toplanması, toplanan bilgilerin düzenlenmesi, bilgilerin paylaşılması

gerekmektedir. Ayrıca eğitsel günler düzenlenmeli ve ilgili konuşmacılar davet edilmelidir. Buna ilaveten eğitim kurumları ziyaret edilmeli, eğitim kurumlarını incelemek için araştırma grupları oluşturulmalıdır.

b. Eğitsel Bilgi Türleri

Eğitsel bilgi türlerinden ilki, okul ve çevresi hakkında bilgi toplamaktır. Yani okulu hem fiziksel hem de sosyal bir ortam olarak tanıtan bilgilere ulaşmak demektir. Bunlar: Okul binasını ve çevresini tanıtmak, okulun yönetimini ve kurallarını tanıtmak, okuldaki ders programları ve ders dışı etkinlikleri tanıtmak, öğrencinin eğitim ve etkili eğitsel planını hazırlamak, öğrencinin yeteneklerini, başarısını, ilgilerini ve tutumlarını, okulun müfredat programını, zorunlu ve seçmeli derslerini, ders dışı etkinlik imkanlarını, öğrencilerin yönelebilecekleri mesleklerin ve bu meslekleri hazırlayan okulların bireylerde aradıkları nitelikleri çok iyi bilmeyi gerektirir.

Eğitsel bilgi türlerinden ikincisi verimli çalışma yolları hakkında bilgi toplamaktır. Bunun içinde rehberlik saatlerinde öğrencilerle eğitim psikolojisinin öğrenme alanındaki genel ilkeleri hakkında konuşmak, verimli çalışma metodlarını tartışmak, öğrencilere yapılabilecek en büyük yardımlardandır.

Eğitsel bilgi türlerinden üçüncüsü üst eğitim kurumları hakkında bilgi toplamaktır. Bu bilgi, öğrencilere okulu bitirdikten sonra gidebilecekleri okulları tanıtıcı bilgileri içermektedir.

Eğitsel rehberlikte öğretmenin ve danışmanın rolü çok büyüktür. Öğrenciler potansiyellerini geliştirme, eğitsel başarı kazanma ve uygun kariyer amaçlarını seçme yeteneğine sahiptir. Bu süreç, öğrencinin büyüme ve gelişmesi ile ilgili 4 alanı kapsamaktadır. Bunlar:

1.Kendini bilme ve kişiler arası ilişkiler: Öğrencilerin kendilerini tanımalarında ve başkalarını kabul etmelerinde önemli gelişmeler olur. Öğrenciler kişisel özellikleriyle, kendilerine özgü özelliklerini fark etmeye başlarlar.

2.Yaşam rolleri, kuruluşlar ve olaylar: Çeşitli yaşamsal rollerin, birbiri ile ilişkisini, kuruluşların ve olayların öğrencilerin yaşam sürecine katılımını vurgulamaktadır. Danışman ve öğretmenler, bir arada öğrencilerin öğrenmede karşılaştıkları güçlüklerle mücadele etmeleri için onlara üretici etkinlik ve hizmetleri sağlayarak eğitsel süreci anlamlı hale getirirler.

3.Yaşam kariyeri planlaması: Okul danışmanlarının esas amacı, öğrencilerin kariyer ilgilerini araştırarak, bu bilgilerle bireyin kendi ilgilerini eşleştirerek, öğrencilerin daha gerçekçi kararlar vermelerine yardımcı olmaktır.

4.Esas çalışmalar ve uğraşsal hazırlıklar: Öğretmen ve danışmanlar, öğrencilerin eğitsel gelişme ve kariyer doyumları arasındaki bağlantıyı kurabilmeleri için, anlamlı bir program hazırlamalıdır.

Okul danışmanlarının rolü, bu 4 alanda odaklanarak öğretim programını uygulayan öğretmen ve diğer eğitimcilere yardım etmektir (Erkan, 2002).

c. Öğretmenin İşlevleri

Öğretmenin içinde yer aldığı öğretim kuruluşunda üzerine düşen bazı rehberlik görevleri de yer almaktadır. Öğretmenler sınıflarda deneyimlerini zenginleştirmeye ilişkin öğretim ve rehberlik programları uygulayabilirler. Bu etkinlikler: Posterlerin ve uygun mesleki literatürün sergilenmesini sağlamak, toplanan bilgileri öğrencilere ulaştırmak, mesleki uğraşlara ait bilgileri öğrencilere gezi-gözlem yoluyla tanıtmak, öğrencilere uygun mesleklerle ilgili kişileri okula davet etmektir. Öğretmenlerin ayrıca, rehberlik etkinliklerini sınıfta uygulayıp, sonuçlarını değerlendirmek ve öğrencilerin sınıf ortamındaki kimi sorunlarının çözümünde önemli görevleri bulunmaktadır (Kuzgun, 2000).

d. Danışmanın Bilgi Verme Görevleri

Danışmanın temel görevleri içinde bilgi verme hizmetleri de bulunmaktadır. Danışman, okuldaki öğretmenler ve idari birimlerle sıkı bir işbirliği ve ortak çalışma içerisinde olmalıdır. Danışmanın, konferans sunuları hazırlaması ve konferansları yönetmesi beklenir. Danışman, kütüphane materyallerinin öğretmen ve öğrencilere kullanımını sağlanmasına çalışmalıdır. Danışman okul günleri düzenleyebilir. Mesleki danışma, öğrenciye iş dünyası hakkında bilgi sağlamada yardım eder. Bu amaçla grup rehberliği etkinliklerinden yararlanılabilir. Danışmaların sürekli olarak öğrencileri izlemeleri ve değerlendirmelerde bulunmaları gerekmektedir.

Öğrencilerin eğitsel gelişmelerini ve akademik başarılarını sağlamak için gerekli hizmet ve etkinlikleri gerçekleştirmek, öğrencilerin temel becerilerinin üst düzeyde gelişmesini sağlamak, öğrencilerin güçlü ya da zayıf yönlerini değerlendirmektir. Eğitsel planlama ile bir yandan okul başarısı, diğer yandan kariyer gelişiminin sağlanması amaçlandığından, okul danışmanlarının eğitsel planlama ile ilgili görevleri, özel bir anlam taşımaktadır.

Danışmanlar sınıf rehberliğinde olduğu gibi, bireysel ve grup danışmalarında öğrencilerin kendilerini tanımalarına, ders çalışma becerileri ve gevşeme egzersizleri gibi davranışsal becerileri kazanmalarına ve eğitsel performanslarını artırarak okul ve toplumdaki haklarını anlamalarına yardım ederler. Danışmanların bu görevleri öğrencilerin ortaöğretim kurumlarından mezun olunca bitmemektedir. Bunlar okul yıllarında temellenen ve yaşam boyunca devam eden süreçlerdir.

Sonuç

Toplumsal yaşam karmaşıklaşırken, yaşantılar çeşitlenmekte ve öğrencilerin çözümlemesi gereken sorunları çoğalmaktadır. Çağdaş eğitim yaşama uygun olmalıdır ilkesi de hala güncelliğini korumaktadır. Bu nedenle günümüz eğitim programları yalnızca öğretim programlarıyla sınırlı olmayıp psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, ders dışı etkinlik ve programlarla bütünleştirilmektedir. Öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik programlarına katkıları büyüktür. Onların katkıları olmadan rehberlik hizmetleri güçleşmektedir. Öğretmenler öğrencilerle büyük bir çoğunlukla beraber oldukları için çok yakın ve yoğun ilişki içinde olduklarından çocukların gelişim özelliklerini ve ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilirler ve karşılaşacakları güçlükleri önceden tahmin edebilirler.

Toplumda meydana gelen gelişme ve değişimler eğitim kurumlarına da yansımış, okullar bu değişime ve gelişime ayak uydurmak için programları değiştirmiş ve gelişimlerden öğrencinin haberdar edilmesi ve ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun dersi, bölümü, eğitimsel faaliyetleri, bir üst öğrenim programını seçmeleri için öğrencilere çeşitli hizmetleri sunmak zorunda kalmıştır.

Günümüzde psikolojik danışma ve rehberliğin eğitimin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir yanını oluşturduğu bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Çünkü psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinden yoksun bir eğitim süreci tam sayılamaz. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yerine getirmesi gereken bazı işlevleri vardır. Bu hizmetlerin önemli işlevi öğrenmeyi kolaylaştırmak ve başarıyı arttırmak konularında yapılan yardımlardır.

Kaynakça

- Baltaş,Acar (1997). Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Can, Gürhan (2003). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Pegem Yayınları.
- Cihangir, Zeynep; Bacanlı, Feride (2000). Sınav Kaygısı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan (1993). İyi Düşün Doğru Karar Ver. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Erkan, Serdar (2002). Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri. Ankara: Pegem Yayınları.
- Kuzgun, Yıldız (2000). Kendini Değerlendirme Envanteri ve El Kitabı. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Yıldız (2002). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özer, Abdulkadir (1997). Kaygı. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kramer, Samuel Noah Kramer. (Eylül 2002). Sümerler, Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Telman, Nursel. (1996). Etkin Öğrenme Yöntemleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Uluğ, Feyzi (2000). Okulda Başarı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yeşilyaprak, Binnur (2005). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Ankara: Nobel Yayınları.